

Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης

Τόμ. 2016, Αρ. 1

Πρακτικά 6ου Συνεδρίου

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ Π.Τ.Δ.Ε.
ΚΕΝΤΡΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΨΥΧΟΦΥΣΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

6^ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Υπό την αιγίδα του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων
24-26 Ιουνίου 2016

ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

ISSN: 2529-1157

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:

~~Παπαδόπουλος~~ Ιωάννης

Πολυγρονοπούλου Σταυρούλα

~~Μπασιτάς~~ Αγγελική

ΙΟΥΝΙΟΣ 2016

Επιθετική συμπεριφορά – Συμβόλαιο τιμής

Ιωάννης Μπικάκης

doi: [10.12681/edusc.985](https://doi.org/10.12681/edusc.985)

Βιβλιογραφική αναφορά:

Μπικάκης Ι. (2017). Επιθετική συμπεριφορά – Συμβόλαιο τιμής. *Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης*, 2016(1), 772–780. <https://doi.org/10.12681/edusc.985>

Επιθετική συμπεριφορά – Συμβόλαιο τιμής.

Μπικάκης Ιωάννης

(Μαθηματικός, Μεταπτυχιακός φοιτητής Ειδικής Αγωγής)

bikakisgiannis@yahoo.gr

Περίληψη

Τα σχολεία στις μέρες μας, ενστερνιζόμενα την αρχή της συμπεριληπτικής εκπαίδευσης, περιλαμβάνουν στις τάξεις τους ένα μεγάλο πλήθος μαθητών με διαφορετικά χαρακτηριστικά. Κάποιοι από αυτούς μπορεί να παρουσιάζουν προβλήματα συμπεριφοράς. Η συγκεκριμένη κατηγορία μαθητών σύμφωνα με τον Farrell (2006), θέτει σε συνεχή πρόκληση τους γονείς, τους δασκάλους και όλες τις εκπαιδευτικές και υποστηρικτές αρχές.

Σκοπός της έρευνας είναι να περιγράψει τους λόγους εκδήλωσης της επιθετικής συμπεριφοράς αυτών των μαθητών. Να αναφέρει πιθανά προβλήματα συνοσηρότητας και να προτείνει στρατηγικές αντιμετώπισης του μαθητή από τους καθηγητές του σχολείου. Επίσης προτείνει και ένα συγκεκριμένο συμβόλαιο τιμής που είναι κατάλληλο για μαθητές Β΄ βάθμιας εκπαίδευσης.

Για τη σύνταξη της μελέτης χρησιμοποιήθηκε υλικό από εργασία του συγγραφέα που έγινε στα πλαίσια σχετικού μαθήματος του μεταπτυχιακού προγράμματος Ειδικής Αγωγής του Πανεπιστημίου Λευκωσίας στο οποίο είναι φοιτητής. Χρησιμοποιήθηκαν επίσης πανεπιστημιακά συγγράμματα, εγχώρια και διεθνής βιβλιογραφία σχετική με τα συναισθηματικά και συμπεριφορικά προβλήματα των μαθητών.

Είναι πολλοί οι εκπαιδευτικοί που έχουν στις τάξεις τους μαθητές με συμπεριφορικά προβλήματα και είναι σημαντικό γι' αυτούς να γνωρίζουν τις παραμέτρους που διέπουν τη συμπεριφορά ενός παιδιού, όπως επίσης και τους τρόπους αντιμετώπισης της παραβατικής συμπεριφοράς εντός του χώρου του σχολείου.

Λέξεις-Κλειδιά

Συμπεριληπτική εκπαίδευση, επιθετικότητα, συνοσηρότητα, συμβόλαιο τιμής

Abstract

Nowadays schools following the principles of inclusive education, consist of students with different characteristics. Some of them may exhibit behavioral problems and according to Farrel (2006) parents, teachers and Ministry of Education alike should delve deeper into this phenomenon.

This study aims to present the underlying reasons behind this aggressive behavior and any factors contributing to the deterioration of this violent behavior. Also, it is essential measures and strategies to combat this phenomenon be suggested.

In order to conduct this, study bibliography, associated with student's emotional and behavioral problems, was used as well as the research findings derived from the student's Bikakis Ioannis as assignment, attending the University of Nicosia postgraduate studies proved to be useful tools for this study.

It is of primary importance for teachers to be aware of the reasons behind children behavior and try to deal with violent and aggressive incidents of school.

Keywords

Inclusive education, aggressive behavior

Εισαγωγή

Τα σχολεία στις μέρες μας, ενστερνιζόμενα την αρχή της συμπεριληπτικής εκπαίδευσης, περιλαμβάνουν στις τάξεις τους ένα μεγάλο πλήθος μαθητών με διαφορετικά χαρακτηριστικά. Κάποιοι μπορεί να μην έχουν σαν μητρική γλώσσα τα Ελληνικά, άλλοι μπορεί να έχουν κάποιας μορφής κινητικό ή άλλο πρόβλημα υγείας, άλλοι να αντιμετωπίζουν μαθησιακές δυσκολίες (δυσλεξία, δυσαριθμησία κλπ) ή τέλος να παρουσιάζουν προβλήματα συμπεριφοράς.

Σε αυτή τη μελέτη θα μας απασχολήσει η τελευταία κατηγορία που είναι οι μαθητές με συμπτώματα επιθετικής συμπεριφοράς. Αυτή η κατηγορία, όπως λέει και

ο Farrell (2006), θέτει σε συνεχή πρόκληση τους γονείς, τους δασκάλους και όλες τις εκπαιδευτικές και υποστηρικτές αρχές.

Συχνότητα - Φύλο – Ηλικία - Νοημοσύνη

Παράγοντες που επηρεάζουν την εμφάνιση της επιθετικής συμπεριφοράς είναι το φύλο, η ηλικία και η νοημοσύνη του μαθητή.

Όσον αφορά το φύλο η διαταραχές συμπεριφοράς είναι περισσότερο διαγνωσμένες στα αγόρια από ότι στα κορίτσια σε μια αναλογία 3:1 ή 4:1 (Στασινός, 2013).

Επίσης υπάρχει μεγαλύτερη συχνότητα εμφάνισης παρόμοιων συμπεριφορών σε αστικά περιβάλλοντα και σε νέους με κατώτερη κοινωνική διαστρωμάτωση και μειονοτική καταγωγή. (Caninoetal., 2004).

Συνήθως ο μέσος δείκτης νοημοσύνης των παιδιών με προβληματική συμπεριφορά είναι ελαφρά χαμηλότερος του μέσου όρου και κυμαίνεται στο 90-95, όπως αναφέρει και ο Στασινός (2013).

Όσον αφορά την ηλικία εκδήλωσης της επιθετικής συμπεριφοράς είναι πλέον συχνή στην παιδική και εφηβική ηλικία. Μπορεί να υποστηριχθεί ότι επηρεάζεται από την συνολική αλλαγή που υφίσταται, σωματικά και ψυχολογικά, σε αυτή την ηλικία το κάθε παιδί.

Μορφές επιθετικής συμπεριφοράς

Η επιθετική συμπεριφορά των μαθητών συνήθως περιορίζεται σε λεκτικές επιθέσεις, αλλά πολλές φορές μετατρέπεται σε κανονική επιθετική συμπεριφορά με σωματικές επιθέσεις στους συμμαθητές τους. Σε μερικές μάλιστα περιπτώσεις αποδέκτες αυτής της συμπεριφοράς είναι και οι καθηγητές.

Μία ακόμα περίπτωση επιθετικής συμπεριφοράς είναι και το γνωστό bullying (εκφοβισμός). Σε αυτή την περίπτωση ο παραβατικός μαθητής επιδεικνύει ένα στοιχείο του χαρακτήρα ή του σωματότυπου του το οποίο είναι αρκετό για να

τρομοκρατήσει τους συμμαθητές του χωρίς να χρειαστεί να τους επιτεθεί λεκτικά ή σωματικά.

Τρόποι εκδήλωσης της επιθετικότητας

Όταν θέλουμε να χαρακτηρίσουμε μια συμπεριφορά ως επιθετική πρέπει να λάβουμε υπόψη μας μια σειρά από κριτήρια. Αυτά είναι η συχνότητα, η διάρκεια, το μέγεθος/ένταση, η τοπογραφία (η μορφή της εκδηλούμενης συμπεριφοράς) και τέλος την συγκυριακή σημειολογία (τις ιδιαίτερες συνθήκες στις οποίες αυτή εμφανίζεται).

Όταν αναφερόμαστε στη συχνότητα μετράμε ουσιαστικά το πόσο συχνά εμφανίζει επιθετική συμπεριφορά ο μαθητής. Όσο πιο συχνά εμφανίζει επιθετική συμπεριφορά ο μαθητής τόσο πιο σοβαρό πρόβλημα δημιουργείται εντός του σχολείου.

Σε αντιστοιχία με το προηγούμενο η διάρκεια αναφέρεται στο χρόνο που διαρκεί η επιθετικότητα του μαθητή. Μια επιθετικότητα που διαρκεί λίγα δευτερόλεπτα είναι πιο εύκολα αντιμετωπίσιμη από μία άλλη που μπορεί να κρατήσει αρκετά λεπτά.

Με τον όρο μέγεθος/ένταση εξετάζουμε την δυναμικότητα την αντίδρασης του μαθητή. Για παράδειγμα το πόσο δυνατά θα φωνάξει ή η δύναμη με την οποία θα κλείσει την πόρτα φεύγοντας από μία αίθουσα είναι στοιχεία που υπολογίζονται όταν μετράμε την ένταση/μέγεθος της αντίδρασης του.

Με την τοπογραφία μετράμε την μορφή της επιθετικής συμπεριφοράς που επιδεικνύει. Η τοπογραφία σχετίζεται με το ποιον αντιμετωπίζει κάθε φορά ο μαθητής. Ανάλογα λοιπόν με το ποιον αντιμετωπίζει ο παραβατικός μαθητής η επιθετικότητα του μπορεί να περιορίζεται σε λεκτική ή να είναι σωματική. Στην περίπτωση των αγοριών μαθητών η επιθετικότητα συνήθως έχει την ακόλουθη τοπογραφία. Στους καθηγητές τους επιτίθενται λεκτικά, στα κορίτσια η συμπεριφορά τους είναι μικτή, ενώ στα αγόρια είναι σχεδόν πάντοτε σωματική η επιθετικότητα.

Με την συγκυριακή σημειολογία εξετάζονται οι ιδιαίτερες συνθήκες στις οποίες εμφανίζεται η επιθετική συμπεριφορά. Μην ξεχνάμε άλλωστε ότι ένας μαθητής με επιθετική συμπεριφορά μπορεί κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες να συμπεριφέρεται φυσιολογικά (Στασινός, 2013).

Σε κάθε περίπτωση όταν γίνεται διάγνωση αυτή πρέπει να στηρίζεται στο συνδυασμό όλων των προαναφερθέντων στοιχείων. Με αυτό συμφωνεί και ο Χρηστάκης (2001) ο οποίος αναφέρει ότι πρέπει να συνυπολογίζονται η συχνότητα, η ένταση και οι επιπτώσεις της συμπεριφοράς στο μαθητή αλλά και στο περιβάλλον του.

Διάγνωση

Όλοι μας είμαστε ικανοί σε κάποιο βαθμό να αντιληφθούμε μια επιθετική συμπεριφορά γιατί αυτή δεν θα είναι συμβατή με το κοινωνικό μας περιβάλλον. Όμως η πλήρης και ακριβής διάγνωση πρέπει να ανατίθεται σε ειδικούς όπως είναι οι παιδοψυχολόγοι, οι παιδοψυχίατροι ή στην περίπτωση του Ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος τα ΚΕΔΔΥ.

Όμως και οι ειδικοί αντιμετωπίζουν πρόβλημα στην ακριβή διαφοροδιάγνωση της επιθετικότητας. Η ακριβής μέτρηση της μορφής της συμπεριφοράς και των αιτιών που την προκαλούν στηρίζεται στη χορήγηση τεστ τα οποία όμως δεν διακρίνονται για την ακρίβεια και την αξιοπιστία τους. Ως εκ τούτου είναι απαραίτητο, εφόσον κριθεί αναγκαίο και είναι δυνατό να επιτευχθεί, να γίνεται παρατήρηση του μαθητή και στο φυσικό του περιβάλλον (σχολείο) για να εντοπιστούν όλοι οι παράγοντες που τον ωθούν στην επιθετική συμπεριφορά, και οι οποίοι πιθανότατα δεν εντοπίστηκαν με τα τεστ.

Μέσα από την παρατήρηση θα διαγνωστεί για το αν πρόκειται για ένα παιδί με τυπική ανάπτυξη (φυσιολογικό μαθητή) το οποίο για κάποιο λόγο εμφάνισε επιθετική συμπεριφορά η οποία μπορεί να εξαλειφθεί με το πέρασμα του χρόνου, εάν παύσει η επίδραση της αρνητικής συγκυρίας που οδήγησε σε αυτή.

Επίσης μέσα από την παρατήρηση μπορούμε να εντοπίσουμε περιπτώσεις που ο επιθετικός μαθητής συμπεριφέρεται με φυσιολογικό τρόπο. Σε αυτή την περίπτωση πρέπει να γίνει προσπάθεια να αυξηθεί η συχνότητα εμφάνισης αυτών των στοιχείων ώστε να περιοριστεί η επιθετικότητα του μαθητή.

Σε αρκετές περιπτώσεις κατά τη διάγνωση εμφανίζονται και στοιχεία συννοσηρότητας. Αρκετοί μαθητές διαγιγνώσκονται ότι ανήκουν στο φάσμα του

αυτισμού, ή ότι έχουν ΔΕΠΥ ή ακόμα και δυσλεξία. Επομένως ο σχεδιασμός ενός προγράμματος αντιμετώπισης της επιθετικότητας πρέπει να λαμβάνει υπόψη και αυτά τα στοιχεία. Επίσης πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ότι η επιθετική συμπεριφορά είναι υπερβολικά ανθεκτική στις εξωγενείς προσπάθειες για αλλαγή και βελτίωση της.

Είδαμε λοιπόν ότι η διάγνωση και ο σχεδιασμός των προγραμμάτων αντιμετώπισης της επιθετικότητας είναι ένα πολυσύνθετο πρόβλημα που πρέπει να ανατίθεται σε ειδικούς.

Στρατηγικές αντιμετώπισης

Κατά τη σχεδίαση ενός προγράμματος αντιμετώπισης της επιθετικότητας πρέπει να γίνεται μέριμνα ώστε να μην αντιμετωπίζεται το ίδιο μια φραστική επιθετικότητα και μια επιθετικότητα που περιλαμβάνει χειροδικία (Μπέμπης, Παληαμπέλου & Τοκατλίδης, 2014).

Επίσης πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ότι η επιθετικότητα θεωρείται κοινωνικό προϊόν, δηλαδή είναι μια συμπεριφορά που μαθαίνεται και ότι λαμβάνει χώρα κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες. Ως υπεύθυνοι για την εκμάθηση της μπορούν να θεωρηθούν οι γονείς και τα αδέρφια του μαθητή, οι συνομήλικοί του, αλλά και στοιχεία ξένα προς αυτόν όπως είναι το διαδίκτυο και η τηλεόραση.

Κατά τον σχεδιασμό του εξατομικευμένου προγράμματος παρέμβασης πρέπει να καλύπτονται τρία βασικά κριτήρια:

- α) ποιος είναι ο αποδέκτης της παρέμβασης
- β) ποια στρατηγική παρέμβασης θεωρείται κατάλληλη
- γ) πώς μπορεί να υλοποιηθεί.

Ορισμένες πρακτικές διδακτικής μεταχείρισης του παιδιού σύμφωνα με το Στασινό (2013) είναι οι ακόλουθες:

- Διδασκαλία δεξιοτήτων για αυτοέλεγχο και αυτοδιαχείριση.
- Βελτίωση των κοινωνικών δεξιοτήτων του παιδιού.

- Προσαρμογή του αναλυτικού προγράμματος στις ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες του παιδιού.
- Σύναψη συμβολαίου τιμής.
- Διαχείριση ανεπιθύμητων συμπεριφορών με τεχνικές που ευνοούν την αλλαγή της διαταραγμένης συμπεριφοράς (όπως είναι η επιβολή μιας μετριασμένης ποινής σ' επίπεδο ιδιωτικό και χωρίς προβολή στην τάξη) με σκοπό την σταδιακή απόσβεση της.

Συμβόλαιο Τιμής

Στα πλαίσια των δύο τελευταίων πρακτικών στηρίζεται το ακόλουθο συμβόλαιο τιμής.

Σε κάθε περίπτωση η εφαρμογή του προτείνεται μόνο εφόσον εκκρεμεί η σχετική γνωμάτευση των ΚΕΔΔΥ. Έχει δηλαδή σχετική διάρκεια και πρέπει να αντικατασταθεί άμεσα από το προτεινόμενο από τα ΚΕΔΔΥ πρόγραμμα αντιμετώπισης. Επίσης θεωρείται χρήσιμο, στην εισήγηση τους προς τα ΚΕΔΔΥ, οι καθηγητές να αναφέρουν την πιθανή εφαρμογή του και τα έως τότε αποτελέσματα που έχει στον μαθητή με επιθετική συμπεριφορά.

Τα κύρια στοιχεία του προτεινόμενου συμβολαίου τιμής είναι τα ακόλουθα:

- Η βαθμολογία του εξαρτάται αποκλειστικά από τη συμπεριφορά του.
- Κερδίζει μισή μονάδα για κάθε εβδομάδα που δεν ενοχλεί κατά τη διάρκεια του σχετικού μαθήματος.
- Χάνει μισή μονάδα κάθε φορά που παρουσιάζει μη προβλεπόμενη συμπεριφορά κατά τη διάρκεια του σχετικού μαθήματος.
- Σε εβδομαδιαία βάση του ανακοινώνεται (κατ' ιδίαν) η απόδοση και η μέχρι τότε βαθμολογία του.
- Αν υποπέσει σε παράπτωμα που επιφέρει μείωση της βαθμολογίας, τότε του ανακοινώνεται άμεσα το αρνητικό αποτέλεσμα (κατ' ιδίαν) ώστε να συνδυάσει την απρεπή συμπεριφορά με το αρνητικό αποτέλεσμα.

Με τον τρόπο αυτό αντιμετωπίζεται και το σύνηθες πρόβλημα χαμηλής βαθμολογίας που παρουσιάζει αυτή η ομάδα μαθητών. Σε πλύστες τις περιπτώσεις, λόγω της χαμηλής τους βαθμολογίας, έχουν χαμηλή αυτοεκτίμηση η οποία τους

οδηγεί στην εκδήλωση επιθετικής συμπεριφοράς ως μια (λανθασμένη) προσπάθεια τόνωσης της αυτοεκτίμησης τους.

Και όπως αναφέρουν και οι Μακρή – Μπότσαρη (2001) η αυτοεκτίμηση χτίζεται από τις προσδοκίες που έχει κάποιος για τον εαυτό του και από την εκπλήρωση ή όχι αυτών.

Συμπέρασμα

Από το συγκεκριμένο συμβόλαιο τιμής αναμένεται η μείωση της επιθετικότητας του μαθητή. Άλλωστε όλοι οι μαθητές, και πολύ περισσότερο οι μέτριοι ή κακοί, θέλουν να επιτύχουν την υψηλότερη δυνατή βαθμολογία με το λιγότερο δυνατό διάβασμα. Οπότε συνδέοντας άμεσα την βαθμολογία με την συμπεριφορά του μαθητή επιτυγχάνεται ο διπλός σκοπός. Πρώτα ο μαθητής είναι λιγότερο επιθετικός, και δεύτερον έχει εμφανή και άμεσα αποτελέσματα και στη βαθμολογία του.

Βιβλιογραφία

Canino, G., Shrout, P.E., Rugio-Stipic, M., Bird, H.R., Bravo, M., Ramirez, R. et al. (2004). *The DSM-IV rates of child and adolescent disorders in Puerto Rico*. Archives of General Psychiatry, 61, 85-93.

Farrell, M. (2006). *Behavioural, emotional and social difficulties: Practical strategies*. London: Routledge.

Μακρή – Μπότσαρη. (2001). *Αυτοαντίληψη και αυτοεκτίμηση: μοντέλα, ανάπτυξη, λειτουργικός ρόλος και αξιολόγηση*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Μπέμπης, Ι., Παλιαμπέλου, Ε. & Τοκατλίδης, Α. (2014). *Θεωρητική προσέγγιση προβληματικής συμπεριφοράς των εφήβων στην σχολική τους ζωή*. Retrieved from: <http://files.aspete.gr/eppaikpesyp/diplomatikes/paliampelou%20eleni.pdf>

Στασινός, Δ. (2013). *Η Ειδική Εκπαίδευση 2020. Για μια συμπεριληπτική ή ολική εκπαίδευση στο νέο-ψηφιακό σχολείο με ψηφιακούς πρωταθλητές*. Αθήνα: εκδ.

Παπαζήση.

Χρηστάκης, Κ. (2001). *Προβλήματα συμπεριφοράς στη σχολική ηλικία: εκτίμηση, πρόληψη, καταγραφή, αντιμετώπιση*. Αθήνα: εκδ. Ατραπός.